

به نام خدا

نقش والدین مدرسه در سازگاری تحصیلی دانش آموزان

مولفان :

مریم مرادی نصرآبادی
فاطمه مرادی نصرآبادی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: مرادی نصرآبادی، مریم، ۱۳۵۹
عنوان و نام پدیدآور: نقش والدین مدرسه در سازگاری تحصیلی دانش آموزان/ مولفان مریم
مرادی نصرآبادی، فاطمه مرادی نصرآبادی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۹۵ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۵۲-۰
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: دانش آموزان - سازگاری تحصیلی - نقش والدین
شناسه افزوده: مرادی نصرآبادی، فاطمه، ۱۳۶۹
رده بندی کنگره: PN۲۱۷۸
رده بندی دیویی: ۸۰۹/۲۳۹
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۹۳۹۰۰
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: نقش والدین مدرسه در سازگاری تحصیلی دانش آموزان
مولفان: مریم مرادی نصرآبادی - فاطمه مرادی نصرآبادی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرایی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زیرجد
قیمت: ۹۵۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۵۲-۰
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	پیشگفتار.....
۹	مقدمه.....
۱۳	فصل اول:.....
۱۳	اهمیت سازگاری.....
۱۳	نوجوانی و سازگاری.....
۱۴	مفهوم سازگاری.....
۱۶	عوامل موثر بر سازگاری تحصیلی.....
۲۹	ویژگیهای شخص سازگار.....
۳۰	عوامل مؤثر بر سازگاری اجتماعی.....
۳۱	عوامل فردی.....
۳۱	هوش.....
۳۲	عوامل خانوادگی.....
۳۳	عوامل اجتماعی.....
۳۴	نقش همسالان.....
۳۴	رسانه‌های گروهی.....
۳۵	تحلیل فرآیند سازگاری.....
۳۵	انواع ناسازگاری.....
۳۵	ناسازگاری منشی.....

۳۶	ناسازگاری نسبی
۳۶	ناسازگاری طبیعی
۳۷	دیدگاه‌های نظری سازگاری اجتماعی
۳۷	دیدگاه روانپویایی و نظریات فروید
۳۸	دیدگاه یادگیری اجتماعی
۳۸	دیدگاه اصالت وجود
۳۹	دیدگاه رفتارگرایی
۴۰	دیدگاه انسانگرایی
۴۰	دیدگاه شناختی
۴۳	فصل دوم: عوامل مؤثر بر سازگاری
۴۳	عوامل مؤثر بر سازگاری
۴۳	انگیزش تحصیلی
۴۵	اهمیت و معنای انگیزش
۴۶	انگیزش عمومی و انگیزش اختصاصی برای یادگیری
۵۰	رویکردهای مختلف انگیزشی
۵۶	سبک دلبستگی
۵۷	اصول نظریه دلبستگی
۶۲	ویژگی‌های دلبستگی
۶۲	سبک‌های دلبستگی
۶۴	ویژگی‌های دلبستگی اجتنابی
۶۶	دلبستگی در طول زندگی

۷۱	پیامدهای دلبستگی
۷۹	تعامل معلم- دانش‌آموز
۸۵	فصل سوم:
۸۵	نتیجه‌گیری
۸۵	تیین
۸۹	منابع

پیشگفتار

محیط اجتماعی آموزشی وسیع‌تر از محیط خانواده و بیش از آن تابع دگرگونی‌های جامعه است و دارای اختلاف زیادی با محیط خانه می‌باشد. از این رو در نظریات، عادات و عقاید دینی افراد تأثیر به‌سزایی دارد. زیرا محیط آموزشی پلی است که افراد از آن گذشته و پایه دنیای وسیع جامعه می‌گذارند. سازگاری دارای جنبه‌های مختلفی است و به ابعاد مختلف زندگی از جمله زندگی تحصیلی تأثیر می‌گذارد. قائل شدن مرز روشنی بین انواع سازگاری کار ساده‌ای نیست و انواع تمایزهایی که در فنون پژوهشی مطرح می‌شود، چندان صریح و واضح نیستند، ولی حیطه‌های کلی برای سازگاری می‌توان بیان کرد مثلاً سازگاری در انتقال در محیط با موقعیت جدید، سازگاری در روابط بین فردی، سازگاری در موقعیت‌های آموزشی که به این نوع سازگاری، سازگاری تحصیلی گفته می‌شود.

سازگاری تحصیلی بعنوان یکی از ابعاد کلی سازگاری روانی، اجتماعی مورد توجه پژوهشگران تعلیم و تربیت بوده است و تلاش‌های زیادی در راستای تعیین عوامل موثر بر آن از سوی محققان به عمل آمده است. مفهوم وسیع سازگاری تحصیلی مشتمل بر خیری غیر از صرف توان بالقوه تحصیلی است. سازگاری تحصیلی مجموع واکنش‌هایی است که توسط آن یک فرد ساختار خود را برای پاسخی موزون به شرایط محیط مدرسه و فعالیت‌های که آن محیط از دانش‌آموز می‌خواهد، تغییر دهد. در نتیجه هر عاملی که این پاسخ‌گویی را در محیط جدید با مشکل مواجه کند، زمینه‌ای برای ناسازگاری او در این محیط فراهم خواهد ساخت. سازگاری آموزشی قسمتی از سازگاری اجتماعی است. در واقع سازگاری در محیط آموزشی را می‌توان مجموعه واکنش‌هایی دانست که توسط

آن، فرد ساختار رفتاری خود را برای پاسخ موزون به شرایط جدید و به فعالیت‌هایی که آن محیط از او می‌خواهند تغییر می‌دهد.

عوامل مهمی در بروز سازگاری نقش دارند که یکی از این عوامل، پاسخ‌دهی والدین به نیازهای کودک در دوران کودکی است و به تشکیل سبک‌های دلبستگی^۱ در کودک منجر می‌شود. بالبی^۲ (۱۹۸۰) بیان می‌کند که روابط کودک با مراقبان (مادر یا جانشین مادر) در سال‌های اولیه زندگی به تشکیل الگوهای روانی خاصی منجر می‌شود که مبنای روابط بین فردی در بزرگسالی است. دلبستگی، رابطه هیجانی خاصی است که مستلزم تبادل لذت مراقبت و آسایش است. بالبی (۱۹۸۰) پژوهش‌های گسترده‌ای درباره مفهوم دلبستگی به عمل آورده و دلبستگی را ارتباط و پیوند روانی پایدار میان دو انسان توصیف کرده است. ویژگی‌های بهنجار و نابهنجار روابط بین فردی به‌گونه‌ای عمیق‌تر از شخصیت از سبک دلبستگی اشخاص تأثیر می‌پذیرد. دلبستگی ایمن و ویژگی‌های ارتباطی مثبت، شامل صمیمیت و خرسندی، دلبستگی اجتنابی با سطوح پایین‌تر از صمیمیت و تعهد و دلبستگی دوسوگرا با شور و هیجان و دل‌مشغولی درباره روابط توأم با خرسندی کم، مرتبط است. به نظر می‌رسد که سبک‌های دلبستگی در ایجاد سازگاری فرد نقشی به‌سزا داشته باشند. بررسی ادبیات پژوهشی از ارتباط سبک‌های دلبستگی و سازگاری در موقعیت‌های مختلف حاکی است. میان سبک دوسوگرا و کاهش میزان سازگاری افراد، ارتباطی معنادار گزارش شده است. نشان داد که سبک دلبستگی نایمن در کودکان و نوجوانان با عملکرد روان‌شناختی ناکارآمد آنها ارتباط دارد.

1-attachment style

2- Bowlby

مقدمه

عوامل برون فردی و درون فردی^۱ متعددی می‌تواند با سازگاری نوجوانان، ارتباط داشته باشد. از جمله عوامل برون فردی که بسیار روی آن تأکید شده، انسجام خانواده^۲ است. خانواده، اساسی‌ترین نهاد جامعه‌پذیری کودکان به‌ویژه در سال‌های حساس اولیه زندگی است. اگر دانش‌آموز نتواند در نظام خانواده، سرمایه‌های اجتماعی و ارتباطی را رشد دهد، ممکن است نتواند از پیوند با مدرسه سود چندانی ببرد، ممکن است فکر کند معلمان و دیگر دانش‌آموزان به او اهمیت می‌دهند اما قادر نخواهد بود این منابع را به‌عنوان عامل‌هایی در دستیابی به موفقیت و یا اجتناب از رفتارهای پرخطر مورد استفاده قرار دهد (استانتون - سالاز^۳، ۲۰۱۴). خانواده، به‌ویژه خانواده منسجم^۴، نقش مهمی را در موفقیت تحصیلی نوجوانان ایفا می‌کند. پژوهش موریرا^۵ و همکاران (۲۰۱۴) حاکی از آن است که کودکان متعلق به خانواده منسجم توانایی خود را در تحقق بخشیدن به اهداف‌شان باور دارند، حمایت بین فردی بیشتری را ادراک می‌کنند و علاوه بر حس امنیت و عزت نفس بالاتری دارند، نوجوانان متعلق به خانواده منسجم، رضایت از زندگی بیشتر، اثربخشی مثبت و جامعه‌پذیری بیشتری نشان خواهند داد. در حالی که کودکان متعلق به خانواده آشفته^۶، بیشتر مستعد پرخاشگری و ستیزه‌جویی هستند. نتایج حاصل

1- external and individual factors

2- family cohesion

3. -Stanton-Salazar

4. -coherent family

5. -Moreira

6. -turbulent family

از پژوهش آنونزیانتا^۱ و همکاران (۲۰۱۶) نشان داد که انسجام خانواده، تعهد به مدرسه را پیش‌بینی می‌کند.

یکی از عواملی که با سازگاری دانش‌آموزان در مدرسه پیوند دارد، تعامل معلم- دانش‌آموز است. ارتباط معلم دانش‌آموز یک منبع مهم حمایت اجتماعی است که در یادگیری دانش‌آموزان نقش محوری دارد و به‌عنوان جنبه اصلی حرفه‌ای تدریس و پیامدهای آموزشی کمک می‌کند (ریز^۲ و همکاران، ۲۰۱۶). مطالعه لونگوباردی^۳ و همکاران (۲۰۱۶) اهمیت ارتباط معلم- دانش‌آموز را به‌عنوان عامل حمایت‌کننده در خلال انتقال دانش‌آموزان دبیرستان نشان می‌دهد و کیفیت این ارتباط را در پیشگیری از خطر شکست در دبیرستان یادآوری می‌کند. از آنجا که تدریس و یادگیری فعالیت‌هایی بین فردی محسوب می‌شوند متخصصان آموزشی ادراک دانش‌آموزان و معلمان را با توجه به روابط بین فردی‌شان در قالب مدل رفتار بین فردی معلم تحلیل می‌کنند. در این مدل تأکید بر رفتار معلم است که نقش تعیین‌کننده در تعامل با دانش‌آموزان ایفا می‌کند (مادلیک^۴، ۲۰۱۸). استفاده از رفتار بین فردی در مطالعات از یک‌سو نشانگر رابطه رفتار بین فردی معلم با پیامدهای تحصیلی است و از سوی دیگر نشانگر تأثیری است که ارتباط بین فردی معلم دانش‌آموز برای ارتقای درگیری تحصیلی دانش‌آموزان دارد. آنچه در زمینه ارتباط معلم- دانش‌آموز جالب توجه است، صرفاً اهمیت این رابطه نیست بلکه پیامدهای تحصیلی و انگیزشی مهمی است که برای دانش‌آموزان در بر دارد؛ از جمله این که باعث سازگاری دانش‌آموزان در کلاس درس می‌شود (کادیم^۵ و همکاران، ۲۰۱۵). وقتی تعامل معلم با دانش‌آموزان سازنده و مؤثر باشد یعنی اینکه معلم هم فراهم‌کننده و هم هدایت‌کننده فرصت یادگیری باشد، دانش‌آموزان احساس شایستگی و استقلال می‌کنند (مادلیک، ۲۰۱۸).

-
- 1.-Annunziata
  2. -Reyes
  3. -Longobardi
  - 4.- Madike
  5. -Cadima

به اعتقاد توماس^۱ و همکاران (۲۰۰۹) گرچه ناسازگاری به رابطه بین معلم و شاگرد وابسته است، اما به ادراک کنترل دانش‌آموزان، با انگیزش که روی دیگر سکه ناسازگاری است، رابطه زیادی دارد و انگیزش به عنوان متغیر میانجی می‌تواند رابطه بین متغیرها را تحت تأثیر قرار دهد. انگیزش تحصیلی به عنوان یک متغیر محوری و اساسی در آموزش و پرورش، همواره مورد توجه پژوهشگران و متخصصان روان‌شناسی تربیتی بوده است؛ زیرا میزان تلاش و فعالیت هر دانش‌آموز در مسیر موفقیت به میزان و کیفیت انگیزش او بستگی دارد (دسی و رایان^۲، ۲۰۰۰). انگیزش شامل دو نوع انگیزش بیرونی^۳ و انگیزش درونی^۴ است. انگیزش بیرونی عبارت است از انجام چیزی برای بدست آوردن چیزی دیگر، مثل انجام تکالیف درسی برای بدست آوردن تأیید دیگران یا اجتناب از سرزنش شدن دیگران. انگیزش درونی عبارت است از انجام چیزی بخاطر خود آن چیز. به عنوان مثال، انجام یک سری تکالیف دشوار بخاطر اینکه آزمودنی از محتوای آن تکالیف لذت برده و احساس خوشایندی دارد (برنولد^۵، ۲۰۱۴). بدون داشتن انگیزه برای تحصیل و یادگیری امکان دستیابی به موفقیت به راحتی حاصل نمی‌شود. البته باید دانست که انگیزش درونی به تنهایی نمی‌تواند عامل پیشرفت باشد، بلکه انگیزش بیرونی، مانند تشویق و پاداش‌ها نیز لازم است و باید هر دو با هم همراه باشد. انگیزش تحصیلی^۶ در این تحقیق بر مبنای نظریه خودتعیین‌گری^۷ تعریف می‌شود که توسط دسی و ریان (۱۹۸۵) ارائه شده است. در نظام طبقه‌بندی دسی و ریان (۱۹۸۵) افراد در سه نوع جهت‌گیری انگیزشی قرار می‌گیرند، افراد با جهت‌گیری انگیزش بیرونی، افراد با جهت‌گیری انگیزش درونی و افراد بدون انگیزه^۸. بر اساس نظریه دسی و همکاران (۱۹۸۵) افراد زمانی دارای انگیزش درونی هستند که در خود ادراک شایستگی و خودتعیینی

---

1. -Thomas

2.- Deci & Ryan

3.-extrinsic motivation

4.-intrinsic motivation

5.-Bernold

6- academic motivation

7- Self- determination

8- amotivation

کنند. رفتار افرادی که دارای انگیزش هستند، از درون نظم پیدا می‌کند، یعنی آنان اجازه نمی‌دهند دیگران یا عوامل بیرونی بر عملکردشان تأثیر گذارند. در مقابل افراد با انگیزش بیرونی خود را شایسته قلمداد نمی‌کنند و رفتار آنها از بیرون دیکته می‌شود، یعنی عوامل بیرونی و افراد دیگر، نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد رفتار و تصمیم‌گیری‌های آنها ایفا می‌کنند و در آخر افراد بی‌انگیزه مانند افرادی که دارای انگیزش بیرونی هستند، خود را شایسته و خودتعیین نمی‌دانند. این افراد در مقایسه با همسالان خود که دارای انگیزش بیرونی هستند، بعد از مدت‌ها تلاش برای انجام تکلیف و صرف انرژی و وقت، آن را رها کرده‌اند و کوشش برای این افراد یک عمل بی‌فایده است (وانگ^۱، ۲۰۱۹).

فصل اول:

اهمیت سازگاری

نوجوانی و سازگاری

دوره نوجوانی مهمترین دوره رشدی و حساس‌ترین و بحرانی‌ترین دوره رشد انسان است. نوجوانان به‌خاطر تغییرات سریع جسمانی، اجتماعی، عاطفی و شناختی با چالش‌های زیادی روبه‌رو هستند. در این دوره فرد به بلوغ می‌رسد و دنبال هویت‌یابی، استقلال، انتخاب رشته تحصیلی و نگران شغل آینده خویش است. به دلیل این تغییرات و اتفاقات مهم این دوران، نوجوانان دارای وضعیت روانی باثباتی نیستند؛ در این دوره است که معمولاً بیشترین مشکلات رفتاری برای نوجوانان به‌وجود می‌آید (خدایاری‌فرد، ۱۳۹۹).

مشکلات رفتاری و هیجانی نوجوانان از یک‌سو و فشارهای محیطی (والدین، مدرسه و ...) از سوی دیگر منجر به مشکلات سازگاری آنان در حوزه‌های مختلف می‌گردد. در سطح اجتماعی نیز شاخص‌های سو مصرف مواد، رفتارهای پرخطر جنسی، بزهکاری‌ها، آمارهای خودکشی و عملکرد ضعیف در مدرسه بیانگر این است که تعداد زیادی از نوجوانان دارای مشکلات سازگاری شدیدی هستند. ناسازگاری نوجوانان از مسائل مهم

خانواده‌ها و مدارس و از جمله پدیده‌هایی است که در عصر حاضر نمود بیشتری پیدا کرده است (نیلینگ^۱، ۲۰۱۰).

تحقیق میرزایی (۱۳۹۰) نیز تأیید کرده است که علل رفتار سازش‌نیافته را باید در عوامل آموزشی و خانواده جستجو کرد. نتایج این تحقیق بیانگر تأثیر و ارتباط عملکرد خانواده و سازگاری دانش‌آموزان است. نظام حاکم بر روابط اعضای خانواده و روابط خانوادگی مثبت به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر بر نحوه سازگاری فرد در سنین مختلف، به‌ویژه سازگاری نوجوانان و عوامل محافظت‌کننده آنان در برابر بعضی از رفتارها است که سلامتی فرد را به خطر می‌اندازند (پالوک و لمبرون^۲، ۲۰۱۶). طبق نتایج تحقیقات باسکو^۳ و همکاران (۲۰۱۹) در خانواده‌هایی که در آنها تعاملات و روابط عاطفی و فعالیت‌های اجتماعی کمتری وجود دارد، سازگاری عاطفی، اجتماعی و آموزشی فرزندان پایین‌تر است. همچنین رابطه جو عاطفی خانواده با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نشان داده شده است.

از آنجا که بخش عظیمی از جمعیت ایران را جوانان و نوجوانان تشکیل می‌دهند و این قشر با ناسازگاری و مشکلات بیشتری دست به‌گریبان هستند و با عنایت به نقش حمایتی غیرقابل انکار خانواده و محیط مدرسه در حل مشکلات نوجوانان و جوانان به‌نظر می‌رسد توجه به مدل‌هایی که به نقش همه‌جانبه خانواده و مدرسه توجه کرده است در روشن کردن مسائل مربوط به سازگاری نوجوانان مؤثرتر است.

مفهوم سازگاری

ز دیدگاه بارو؛ مولفه‌های سازگاری تحصیلی به‌قرار زیر می‌باشد:

سازگاری با دوره تحصیلی: منظور از این مفهوم میزان رضایت دانشجو در حالت کلی از نظام دانشگاهی و به‌ویژه ارزش‌های تحصیلی خود است. همچنین این مفهوم علاقمندی

1. -Nailing

2. -Pallock & Lamborn

3. - Bascoe

دانشجو به تحصیل و این که ادامه تحصیل را منطقی می‌داند و از درس خواندن لذت می‌برد یا نه را بررسی می‌کند.

بالندگی و رسایی هدف‌ها ؛ سطح آرزوها و تمنیات : این مفهوم به تمایلات و تلاش‌های فرد برای رسیدن به اهداف، اهداف آموزشی و اهداف زندگی فرد و احساس او از ارزش‌های مرتبط با اهداف اشاره می‌کند. در این مقوله مشخص می‌گردد که چه چیزهایی برای فرد مهم هستند و احساس مسئولیت فرد در برابر وظایف اصلی چگونه است.

کارآیی فردی یا برنامه‌ریزی و استفاده مطلوب از زمان : این مقوله تأثیر برنامه‌هایی که دانشجو طرح‌ریزی می‌کند و آن را در زندگی روزمره خود به کار می‌برد را بررسی می‌کند. برنامه‌ریزی دانشجو چگونه است و آیا می‌تواند از وقت خود به بهترین نحو استفاده کند؟

مهارت‌ها و تمرین‌های مطالعه : ویژگی‌های رفتار مربوط به مطالعه دانشجو در منزل و در کلاس درس اشاره می‌کند. همچنین متون مطالعه توأم با توانایی دانشجو برای حل مشکلات مربوط به تکالیف درسی، در نظر داشتن چارچوب مطالعه، یادداشت‌برداری، به یاد سپردن در حین مطالعه و استفاده از کتابخانه.

بهداشت روانی : این مقوله موقعیت‌هایی که به سازگاری عاطفی دانشجو مربوط می‌شود را بررسی می‌کند. نشانه‌های رایج ناسازگاری روانی مانند نوسانات خلقی، افسردگی، دلتنگی برای خانواده از دست دادن اتکا به نفس، اشتغالات فکری، بی‌پهوده و جزئی، احساس ناایمنی و شکست مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مناسبات فردی با افراد دانشکده و همدوره‌ای‌ها : توانایی دانشجو در چگونگی ارتباط با مدرسین و سایر دانشجویان و نگرش او نسبت به آن‌هاست و میزان ارتباط و اعتماد متقابل دانشجو به موقعیت اجتماعی وی در گروه، احترام موجود بین او و اساتید و به طور غیرمستقیم با همدوره‌ای‌ها و در کل نحوه تعاملات او با همدوره‌ای‌ها قابل ذکر